

ladu s výrokem Baudelairovým, který je v každé z těchto tří studií citován: „Chceme-li proniknout do duše básníka, musíme najít v jeho díle slova, která se tam nejčastěji vyskytují. Slova prozradí, čím je básník posedlý.“

V závěrečném oddílu se autor čtenáři představuje jako zasvěcený recenzent, který umí dobře vystihnout základní myšlenku recenzovaného díla (někdy i rozvíjenou vlastními úvahami), ocenit jeho kvalitu a zhodnotit jeho přínos pro současnou lingvistiku, případně upozornit na faktické či tiskové chyby.

V závěru knihy je přiložena bibliografie D. Šlosara shrnující jeho veškerou tvorbu od krátkých zpráv, glos a hesel po skripta, knihy a edice. Bibliografie, sestavená k datu 30. 6. 2010, je řazena chronologicky, u každého záznamu je přiřazena žánrová charakteristika. Připojena je i Bibliographia Šlosariana (tj. bibliografie textů věnovaných samotnému D. Šlosarovi a jeho dílu).

Editorům Janu Dvořákovi a Petru Malčíkovi se výběrem příspěvků podařilo postihnout tvorbu D. Šlosara jako celek, u něž lze sledovat postupný přesun zájmu od dialektologie k historickému hláskosloví (a grafémice) a k diachronní i synchronní slovtvorbě a vzájemné prostupování těchto jazykovědných disciplín. Snad by se předkládaný svazek mohl doplnit o některý Šlosarův medailon (např. věnovaný učiteli F. Trávníčkovi). Schází mi zde také oddíl mapující popularizační činnost D. Šlosara, tj. zahrnující některé z jeho četných glos, kterými si D. Šlosar získal oblibu u široké veřejnosti a které sloužily jako podklad pro trojici knížek *Jazyčník*, *Tisíciletá* a *Otisky*. Tím by byl obraz tohoto brněnského lingvisty úplný.

Doufám, že *Opera Bohemica Minora* budou následována dalšími neméně zajímavými svazky vydanými v edici Studie

svazek *Pokoušení struktury* věnovaný pracím Z. Rusínové nebo *Opera Slavica et Palaeoslovenica* obsahující výbor z díla R. Večerky). Ty by se mohly stát podkladem pro monografii shrnující vývoj odborných zájmů o lingvistiku na Masarykově univerzitě a na brněnských odděleních ÚJČ AV ČR.

M. Štefková

* Dvořák, J. – Malčík, P. (eds.). Host, Brno 2010, 230 s.

Existují děje nevysvětlitelné? *

Autor této knihy označuje sám sebe jako příležitostného publicistu. Otážením se pak na obor, kterému svou publicistickou činností tematicky věnuje, mohli bychom nejspíše uslyšet odpověď „Záhadologii“. Karel Wágnér sám uvádí, že se věnuje „problematice anomálních jevů“. Přitom „anomálními jevy“ rozumí jevy dosud souborně označované jako „paranormální“, kterých světová publicistika a literatura (hlavně v posledních třech stoletích) zaznamenala tisíce. A jsou to jevy svou povahou mechanické, světelné, tepelné, akustické, elektromagnetické i jiné – prostě jakékoliv fyzikální povahy, které se vyskytují převážně sériově, ale jsou dosud známými fyzikálními zákonitostmi nevysvětlitelné nebo alespoň vysvětlitelné jen velmi nedokonale. Není tedy divu, že kterýkoliv a jakýkoliv, kdekoliv a kdykoliv zaznamenaný a svědecky spolehlivě prokázaný jev tohoto typu zůstane buď zamlčen, nebo si vyslouží označení „nemsysl“, „lež“, „ne-li přímo“, „recese“.

V takové situaci Karel Wágnér rázem vystupuje na veřejnost se svými texty v novinách a hlavně na svém internetovém blogu („karelwagner.blog.iDNES.cz“) a už i prvními knihami (toto je jeho kniha v pořadí druhá), aby nové (i staré) anomální

jevy uvedl na pravou míru co nejdříve poté, co byly pozorovány. Jeho citovaný blog byl Národní knihovnou České republiky zařazen do České národní bibliografie a je archivován na jejím webu. A je hned nutno zdůraznit, že to znamená vysoké ocenění Wágnerových textů, dokazující, že je jich v literatuře třeba. K. Wágner se svými pozoruhodnými znalostmi totiž vždy usiluje o pravdivé, realistické, s vědeckými poznatky slučitelné vysvětlení anomálních jevů; a pokud je věda svými dosavadními vědomostmi vysvětlit nedovede, pak musíme jejich nevysvětlitelnost uznat. Bylo by – a často bývá – těžkým hříchem věřit, že věda už dnes ví všechno. K. Wágner se touto cestou často dostává do příkrého rozporu s Českým klubem skeptiků Sisyfos, který ústy svých mluvčích leckdy sklouzává k popírání existence nevysvětlitelných dějů neprávem. (Čímž ovšem nechceme říci, že by „tajemné“ děje byly reálné vždycky.)

Německý termín „Poltergeist“ znamená v doslovném překladu „láteřivý duch“ (či „hlomozivý duch“). Ve světové literatuře se vžil pro obecné označení, resp. vyjádření příčiny jevů, resp. dějů, které nedovedeme vysvětlit. Karel Wágner nás zde v titulu knihy vykřičníkem ujišťuje, že takové věci reálně existují. Jde jen o to, tento fakt přijmout. Vědecké poznání ovšem stále postupuje – a v žádném okamžiku si tedy nesmíme myslet, že už teď víme všechno. V naší společnosti je např. široce znám astrofyzik, vědecký pracovník Fyzikálního ústavu AV ČR RNDr. Jiří Grygar CSc. (mj. někdejší student naší univerzity), mezinárodně uznávaný odborník s fenomenálními znalostmi astrofyziky a astronomie vůbec, nositel celé řady státních i mezinárodních cen a uznání, svého času předseda Učené společnosti ČR atd. (mj. i významný reprezentant zmíněného Klubu skeptiků Sisyfos). Je znám jeho výrok, který K. Wágner rovněž cituje:

„Kdyby mi vadilo, že se někdo věnuje záhadám, nemohl bych se vůbec nazývat vědcem, protože podstatou vědecké práce je luštění záhad.“

Záhadou jsou velmi rozmanité jevy: telekineze a úkazy podobné, jevy ódické (okultní světelné jevy nad hroby, k nimž patří tzv. Reichenbachovo světlo), synestezie (cítění na dálku), záhadné zvuky, záhadná samovznícení, meta- či parapsychologické jevy – telegnóze a telepatie atd. Z Wágnerových řádků se na čtenáře vyhrne spousta okultně až metafyzicky znějících pojmů. Kniha je totiž v podstatě celosvětovým indexem historických záznamů o úkazech, jež je nutno připisat Poltergeistovi, velmi přibližně a s nesčetnými přesahy katalogizovaných podle typu a v jednotlivých kapitolách více méně chronologicky uspořádaných. Je jich překvapivě mnoho, jakkoliv se autor svědomitě snaží nezmiňovat se o zřejmých podvodech. Údaje převzal z citované literatury, která je k dispozici – kromě češtiny a slovenštiny – v němčině, angličtině, francouzštině a italtině a byla vydána ve čtyřech posledních stoletích. Není divu, že v různých jazycích vznikla spousta termínů synonymních i homonymních, ale různých, a není také divu, že se velmi často pohybují v oblastech okultních, mystických a magických. To je značná překážka pro snadné a všeobecné akceptování reálnosti popisovaných dějů; stačí, že se v promiskuitních terminologiích nelze dobře vyznat. Kniha nás přivede do oblastí, kde splývá psychologie s parapsychologií, kauzalita s teleologií až se zázrakem, normalita s abnormalitou a spiritismem, racionalita s iracionalitou, jasnovidectvím a sugescí, hypnóza s okultismem – věda s nepravdou, ale i se šarlatánstvím a podvodem.

Uveďme si jako příklady tituly některých z 18 kapitol knihy: Z historie jasnozření, Cítění na dálku, Tančící stolky, Záhadné zvuky, Záhadná samovznícení, Pol-

tergeist v sovětském Rusku aj. Po doslovu knihu uzavírá bohatý přehled literatury – velkou měrou sekundární, přehledové, ve zmíněných šesti jazycích z let 1843–2011. Citovaná literatura je označena jako doporučená; jde bezesporu o tu, z níž autor čerpal. (Po formální stránce je jejímu seznamu možno vytknout leccjakou nedokonalost.) Shrnuje literaturu velmi rozmanitě úrovně formální i obsahové – většinou vědecké resp. kvazivědecké monografie, ale i zprávy časopisecké.

Způsob citování odpovídá zvyklostem citací ve vědeckých přehledových pracích; a nepostrádá snahu o vědeckou důslednost, mj. v autorově snaze rozdělit projevy Poltergeista podle typu projevující se energie; v tomto systému členění obsahu ovšem autor většinou nemohl být důsledný, protože např. projevy mechanické se obvykle kombinují s optickými, akustickými či ještě s jinými. Tematika jednotlivých kapitol knihy se proto vzájemně mnohonásobně překrývá.

Už z naznačeného obsahu i jeho rozsahu vyplývá, že jeden ze zdrojů vědecké nedůvěry k tematice vyplývá i z rizika nedůslednosti pojmové. Poltergeist je fenomén vyskytující se od 19. stol. až dodneška celosvětově a tiskové zprávy o něm jsou dochovány v různých jazycích; současně se vyvíjí i internacionální terminologie ve vědách přírodních, sociálních i humanitních – včetně filozofie. Termíny se stále vyvíjejí ve všech jazycích. Chybí zde tedy zásadní předpoklad vědecky správného a přesného dorozumění. (Ve Wágnerově knize k tomu přispívají občasně chyby gramatické i tiskové a hlavně užívání příliš dlouhých souvětí, v nichž čtenář velmi často ztrácí textovou souvislost.)

Zvláštní zmínky vyžadují i ilustrace této knihy. Kniha postrádá určitého, jmenovitého a odpovědného ilustrátora. Autor – snad ve snaze zvýšit zajímavost a i srozumitelnost textu – jej ilustroval nesmírně bohatě, a to značně zmenšenými černobí-

lymi obrázky velmi rozmanité technické a zejména umělecké hodnoty: velmi pravděpodobně necitovanými ilustracemi převzatými spolu s citovanými zprávami z tištěných – většinou historických – textů, z nichž čerpal informace. A tady se jeho přístup vzdaluje od vědeckého pojetí snad největší měrou. Možná bylo jeho záměrem (paradoxně) dodat svému vyprávění právě na záhadnosti, nepochopitelnosti, démoničnosti až mysticismu. Obrázků je 70 a jen 6 z nich nese obvyklou legendu – fotoportréty citovaných osobností; jinak jsou zcela anonymní.

Wágnerova kniha působí dojmem, že její kapitoly (alespoň některé) vznikly primárně jako texty zmíněného blogu – a že tedy kniha vznikla jako jejich sborník, bez větší snahy vytvořit z ní jejich vzájemnými vazbami logický celek. Tematicky leží někde na periferii oblasti literatury faktu; na periferii proto, že čtenář si často – přes autorovu soustavnou snahu přesvědčit ho o opaku – nemůže být jist, že fakta o dějích, která mu předkládá, byla vždy realitou. Autor ovšem vždy usiluje o jejich vědeckou interpretaci, a neexistuje-li, musí čtenář uznat, že existují i děje, jejichž vědecké vysvětlení dosud věda nenašla; a „Poltergeist tedy existuje“. Pohybujeme se přitom největší měrou za hranici popularizace vědy a filozofie – tam, kam věda dosud nedosáhla. Karel Wágner nám podává souborný almanach těchto jevů. Jeho přírodovědecké, zejména fyzikální znalosti jsou široké i hluboké a právem může od čtenáře žádat, aby mu věřil; a pomáhá mu správně se orientovat v mnohostranně náročném světě anomálních, kvazizáračných jevů a tiskových zpráv o nich od 18. stol. dodnes. Má přehled o záznamech o nich na všech úrovních, ve všech kategoriích tisku – od lokálních novin po mezinárodní přehledy monografické a oficiální, protokolární zápisy vědeckých společností i jejich vyšetřovacích kolegií.

To vše mu umožňuje zaujímat spolehlivá stanoviska k nim a nikde neopomene zdůraznit jejich pravděpodobné vědecké vysvětlení, pokud je už věda přinesla. Tak např. přiměje čtenáře, aby zauvažoval i nad možností, zda by Poltergeist někdy nemohl být vysvětlen jako projev studeného plazmatu.

Autor je pohotový publicista krátkých textů na aktuální témata „záhadologie“. Je možné, že – najde-li v sobě i fabulační schopnost, dočkáme se od něho jednou i čistě beletristické formy science fiction; při jeho znalostech bychom pak od něho mohli očekávat i knihy typu děl G. K. Chestertona.

J. Šmarda

* Karel Wágner: Poltergeist existuje!
Praha: Československý spisovatel,
s.r.o., 2011, 214 stran.

Jaroslav Vaculík: Nástin českých a slovenských přeshraničních migrací v mezi- válečném období*

Nejnovější publikace předního odborníka zabývajícího se dějinami Čechů a Slováků v zahraničí, profesora Masarykovy univerzity Jaroslava Vaculíka se zabývá sledováním přeshraničních migrací v období mezi dvěma světovými válkami. Monografie navazuje na předchozí autorovy práce, z nichž připomeňme zejména publikace České menšiny v Evropě a ve světě (2009) a Češi v cizině 1850–1938 (2009).

Pod pojem meziválečné přeshraniční migrace zahrnuje autor poválečnou repatriaci československých státních příslušníků, kteří se v důsledku první světové války ocitli za hranicemi pozdější ČSR, poválečnou reemigraci zahraničních krajanů, kteří se vystěhovali před válkou, a zejména československé vystěholectví 20. a 30. let.

Práce je rozdělena do čtyř základních kapitol. První se věnuje problematice repatriace a reemigrace zahraničních Čechů a Slováků po vzniku samostatného Československa. Autor poukazuje na potřebu rozlišování těchto dvou pojmů. Repatriace se týkala především českých a slovenských válečných zajatců, kteří se nacházeli především na území bývalého carského Ruska, vojáků československých legií a úředního personálu, který působil v ostatních zemích Rakouska-Uherska (tedy hlavně osob, které odešly dočasně v době války a nyní se vracely do svých domovů). Reemigrace se pak týká předválečných emigrantů a jejich potomků, kteří měli trvalé bydliště v cizině. O návrat do ČSR se zajímali nejen někdejší hospodářští vystěhovalci, ale i potomci náboženských exulantů z 18. století, kteří se nacházeli v pruském Polsku a Slezsku. Reemigrace byla vyvolána nadějí, že vytvořením samostatného státu se dostaví příznivé hospodářské poměry.

Druhá kapitola nastiňuje nové směry českého a slovenského vystěholectví ve sledovaném období. Na kontinentu převládalo vystěholectví do Francie, do zámoří po zavedení americké protiimigrační politiky pak hlavně do Kanady a Argentiny. Jako hlavní důvod vystěholectví uvádí autor nedostatek možností výdělků. V první polovině 20. let vystěholectví zachvacovalo ročně 30–40 tisíc osob. Za vystěhovalce byli považováni také sezónní zemědělní dělníci, kteří odcházeli zejména do Rakouska, Německa a Francie. K značnému poklesu vystěholectví došlo v důsledku světové hospodářské krize.

Nejrozsáhlejší část monografie je věnována popisu vystěholectví do jednotlivých států; jím se obírá třetí a čtvrtá kapitola. Třetí kapitola popisuje české a slovenské migrace do evropských států. Popisovány jsou jak migrace trvalé, tak sezonní. Nejoblíbenějším evropským cílem mi-